

Kuinka tärkeää on olla keynesiläinen?*

SEPPO LINDBLOM

Jukka Pekkarisen ja Juhana Vartiaisen teos *Suomen talouspolitiikan pitkä linja*¹ tunkeutuu laiminlyödyille tutkimusalueelle. Teos osoittaa omalta osaltaan, miten vaikeaa tällä alueella on kulkea ja minkä vuoksi tätä aluetta juuri on kartettukin. Tuntuu siltä kuin liikuttaisiin heikolla jäällä, joka ritisee aina kun uusi askel otetaan.

Kaikkine puutteineen ja metodisine vaikeuksineen kirja on kuitenkin yritys laatia ensimmäinen analyttinen kokonaisesitys suomalaisesta talouspolitiikasta. *Juha Tarkka*² onkin liian kriittinen sanoessaan, että teoksesta ei ole talouspolitiikan historian oppikirjaksi. Minä olisin ollut hyvin tyytyväinen, jos opintojeni alkuvaiheessa olisi ollut käytettävissä näin kunnianhimoinen ja mielenkiintoinen teos.

En yritä laatia kattavaa kirja-arvostelua, vaan lähestyn asiaa käytännön talouspolitiikan hoidon kannalta. Yritän lopuksi löytää virikkeitä ajankohtaiseen talouspoliittiseen keskusteluun.

* Kommenttipuheenvuoro Kansantaloudellisessa Yhdistyksessä 28.4.1993.

¹ Jukka Pekkarinen & Juhana Vartiainen, *Suomen talouspolitiikan pitkä linja*, WSOY, Porvoo - Juva 1993.

² Juha Tarkka, *Talouspolitiikan pitkä linjaa etsimässä*, Kauppalehti Optio, 11.3.1993.

Onko devalvaatio edistyksellistä keynesiläisyyttä?

Mutta kun teos on niin keynesiläinen kuin se on, niin aluksi on tuotava esiin joitakin periaatteellisia huomautuksia siitä, miten tärkeää Suomen tapaisessa maassa mahtaa olla lokeroida ihmisiä ja politiikkaa keynesiläiseksi tai ei-keynesiläiseksi. Jos nimittäin kysytään niiltä, jotka joutuvat päättämään asioista tai niitä valmistelemaan, niin kaikki joutuvat tunnustautumaan pienen avoimen talouden pragmaatikoiksi. Niinpä esimerkiksi kirjoittajat ja *Juha Tarkka* ovat mielestäni paljon lähempänä toisiaan kuin mitä osin kärjekkään julkisen keskustelun perusteella voisi päätellä.

Eriyisen vaikeaa on yhdistää keynesiläistä aatemaailmaa Suomen tapaisen pienen avoimen talouden käytännön valintoihin. Kysymyshän on maasta, joka ei ole ponnistellut kroonisen tuotantovoimien vajaakäyttöisyyden kanssa, vaan kroonisen ylikasvun, yltiöreformismin ja siis velkarajoitteen kanssa.

On myös kyse maasta, jolla on devalvaatio- sykli. Aina kun tämä maa joutuu kriisitilanteessa vaikeiden linjanvetojen eteen, aina sitä rasittaa vuosikymmenten pituinen massiivisten devalvaatioiden (menestyksellinen) historia.

Eräät kaikkein oleellisemmat päätökset on tehty silloin, kun on taisteltu suurdevalvaatioita vastaan: kun alkoholisti pitkään harkittuaan on jälleen kerran tehnyt lopullisen päätöksensä, ja toteaa ottavansa vielä yhden, mutta se on sitten ehdottomasti viimeinen.

Muistelmateoksessaan *Alla dessa dagar*³ Ruotsin pitkäaikainen valtiovarainministeri *Kjell-Olof Feldt* kertoo, miten Ruotsin suurdevalvaatio vuonna 1982 markkinoitiin edistykseksi, sosiaalidemokraattisena ja keynesiläisenä toimenpiteenä. Minun on vaikeaa kuvitella sellaista maailmaa, jossa edistykseksi keynesiläisyys leviäisi, ja maat kaataisivat vuoron perään ongelmiaan toistensa niskaan.

Unohdettu vaihtotaseproblematiikka

Käytännön talouspolitiikassa meillä on kaksi keskeistä tavoiteristiriitää, toinen työllisyyden ja inflaation ja toinen kasvun ja vaihtotaseen välillä.

Toinen näistä tavoiteristiriidoista, työllisyyden ja inflaation välinen trade-off, tulee teoksessa erityisen painotetusti esille. Perusteellisesti pohditaan sitä, kuinka merkityksellinen ns. Phillips-käyrä on talouspoliittisena työkaluna ja missä määrin tylsäksi tämä työkalu jää, jos odotusten vaikutus otetaan analyysissä huomioon. Voidaanko määrätietoisella tulopolitiikalla Phillips-käyrän paikkaa siirtää? Tälle työmarkkinapoliittiselle analyysille varataan kirjassa runsaasti sivuja.

Mutta tähän nähden jää Suomen talouspoliittinen avainkysymys eli vaihtotaseproblematiikka kirjoittajilta kokonaan sivuun. Työllisyyspolitiikan merkitystä korostaessaan teos ei seisokaan kahdella jalalla, vaan yhdellä. Niinpä yksijalkainen analyysi herkästi horjuu, kun sitä käytännön talouspolitiikan ankarien ehto-

jen kanssa painiskelleen päättäjän käsi tönäisee.

Sitä kirjoittajien väitettä ei ole kiistäminen, etteikö rahapolitiikan välineistö olisi ollut teholtaan heikko torjumaan etenkin syvien taantumien jälkeisiä rajuja nousuvaiheita. Korkeus on ollut kahlittu väline, emmekä oikeastaan tiedä, mitä roolia korkopolitiikka olisi voinut säännöstellyissä oloissa merkitä. Mutta jos lopputuloksena on se, että talouspolitiikka on alhaisella reaalkorolla mitattuna ollut keynesiläistä, niin sitä ovat sitten ajaneet mieluummin ammattiyhdistysliikkeen ulkoparlamentaariset voimat kuin demokraattiset voimat.

Perusongelma ei kuitenkaan ole se, miten keskuspankin tiukka linja on pärjännyt korporatiivisten voimien eli ammattiyhdistysliikkeen ja pankkien kanssa, vaan miten hullusti sen on käynyt, kun se on joutunut taistelemaan parlamentaaristen, demokraattisten voimien kanssa. Presidentti *Kekkosella* oli sitä paitsi tapana asettua löysän demokraattisen linjan kannalle kurinalaista epädemokraattista Suomen Pankkia vastaan. Riittävän selvästi tuli viitotetuksi, että jos demokratia ja asiantuntemus joutuvat vastatusten, niin kyllä demokratia perii voiton.

Suhdannepolitiikan ongelman ydin onkin siinä, että jos kaikille on ollut yksiselitteisen selvää rahapolitiikan heikko teho, olisi finanssipolitiikan pitänyt olla nousukauden haittojen torjunnassa selvästi tärkeämmässä roolissa.

Ongelmana kyltymätön reformikiikho

Finanssipolitiikan osalta *Pekkarinen* ja *Vartiainen* keskittyvät lähinnä siihen, miten linja on määräytynyt endogeenisesti budjettirajoituksen kautta. Tuloksena on ollut suhdanteiden kannalta nurinkurinen asetelma. Tämä on kieltämättä yksi osa suomalaista finanssipoliittista mallia.

Tätä on korostanut se, että meillä on vallinnut kyltymätön, yltiöpäinen reformikiikho, joka taantumien jälkeen on päässyt valloilleen

³ Kjell-Olof Feldt, *Alla dessa dagar... - I regeringens 1982-90, Norstedts Förlag AB, Tukholma - Trondheim, luku 10.*

niin pian kuin valtiontalouden tilanne on vientitulojen kasvun myötä vähänkin parantunut.

Keskusta ja vasemmisto ovat perinteisesti kilpailleet reformipolitiikassa. Ja kun kokoomus 70-luvun jälkipuoliskolla ilmoittautui kolmanneksi palkansaajapuolueeksi, on suomalainen finanssipolitiikka alkanut muistuttaa jalkapalloa, jossa maalivahteja ei ole lainkaan ja jonka ainoassa maalissa on runsaasti palloja. Niiden lukumäärään kansainväliset rating-laitokset nyt suurella kiinnostuksella laskevat yhteen.

Suomen kriisinomainen velkaantuminen 80-luvun lopulta lähtien ja siihen läheisesti liittyvä julkisen sektorin ja vientisektorin suhteen vääristyminen on nyt keskeisin ongelmamme ja mitä demokraattisin ilmiö. Tätä haluan sen vuoksi painottaa, koska kirjoittajat korostavat vahvasti korporatismiin pulmia ja näyttävät liian idealistisesti uskovan, että demokratian piiristä löytyisi suhdannepoliittista tai sano-kaamme keynesiläistä talouspoliittista potentiaalia.

Ja kyllähän sitä löytyykin, mutta vain silloin, kun työllisyyden ja vaihtotaseen tavoiteristiriita on jo vakavimmillaan, kun suhdannenousun hillinnässä jo kertaalleen on epäonnistuttu. Silloin työntyy edistyksellinen keynesiläisyys parlamentaarista koneistosta esiin ja silloin menevät demokraattisten voimien napit vastustusten epädemokraattisen keskuspankin kanssa.

Tämä liittyy myös akateemiseen talouspoliittiseen keskusteluun, seikkaan, jota kutsuisin keynesiläiseksi opportunistiksi.

Mistä nimittäin johtuu, että keynesiläisyys akateemisella kentällä nostaa aina päätään ja pääsee talousjournalismin parrasvaloihin syvän taantumien aikana? Ja mistä johtuu, että suhdannenousun hillinnän kriittisenä aikana keskuspankki ei juuri ole saanut rinnalleen keynesiläisiä asiantuntijoita puolustamaan sen tiukkaa linjaa ns. edistyksellistä reformismia vastaan?

Tulopolitiikka työrauhan sääntelyn välineenä

Muutama sana tulopolitiikasta on myös paikallaan. Näin jälkikäteen tarkasteltuna se on hyvin ristiriitainen elementti suomalaisessa talouspolitiikassa. Yhtäältä siihen on liittynyt potentiaalia, jota on kyetty hyödyntämään; oli aika, jolloin jopa kansainvälisissä arvioinneissa sitä pidettiin yhtenä suomalaisena menestystekijänä. Mutta yhtä paljon kuin etuja siihen liittyy myös haittoja. Juuri nyt tulopolitiikan rooli nykyisen talouskriisin selvittämisessä on koko lailla avoin.

Tulopolitiikan yksi perusongelma on, että sen pitäisi koskea tuloja laaja-alaisemmin, jotta ylimalkaan voitaisiin puhua tulopolitiikasta palkkapolitiikan asemesta. Tulopoliittiset ainesosat ovat kuitenkin yleensä rajoittaneet kysynnän säätelyä, jonka Suomen tapaisessa maassa tulisi kulkea tulopolitiikan edellä. Saattaa löytyä tilanteita, jossa tulopolitiikalle löytyy rooli, mutta silloinkin sitä pitäisi kyetä arvioimaan siltä kannalta, mikä sen merkitys on inflaation torjunnassa eikä siltä kannalta, mikä sen merkitys on työrauhan aikaansaamisessa.

Keskeisin kritiikkini kohdistuu siihen, että talouspoliittisen työkalun asemesta tuposta kehittyi työrauhan sääntelyn väline. Ajan mittaan kävi näet niin, että kun laajaa kokonaisratkaisua rakennettiin, niin neuvotteluhuoneesta ei enää päästyäkään ulos etsimällä hajauteempia ratkaisuja, vaan vaihtoehtoiksi jäivät joko kokonaisratkaisu tai kokonaiskonflikti. Kun sitten väsyneet neuvottelijat aamulla ilmoittivat, että yön pimeinä tunteina oli loppujen lopuksi päästy sopimukseen, konflikti oli vältetty ja yhteiskunta saattoi olla tyytyväinen. Sivummalle jäi se, mitä merkitystä sopimuksen ristiriitaisilla osilla oli kokonaisvaltaisen talouspolitiikan osina.

Haluan vakavasti korostaa, että samat vaarat ovat edelleenkin tarjolla. Erityisen vaikeaa on nähdä, mikä tulopolitiikan rooli olisi juuri nyt.

Ollaanhan meillä ennenkin oltu suurten devalvaatioiden jälkitilanteessa, mutta koskaan aiemmin ei suljetun ja avoimen sektorin välillä ole vallinnut sellaista ristiriitaa kuin tällä hetkellä. *Pekkarisen* ja *Vartiaisen* teos onkin terävimmillään ja ajankohtaisimmillaan silloin, kun kirjoittajat pohtivat, millä työmarkkinapoliittisella konseptilla ajankohtaisia inflaation torjunnan ongelmia pitäisi lähestyä.

Meitä on vaanimassa vaara, että erittäin korkealla työttömyyden tasolla syntyy vähänkin vauhtiin päässeillä vientisektoreilla palkkaliikehdintää ja mahdollisesti vakaviakin konflikteja samanaikaisesti, kun suljetulla sektorilla palkankorotusvara on olematon. Tähän tilanteeseen meillä ei ole mitään reseptiä. Vaikka *Pekkarisen* ja *Vartiaisen* teos herättääkin tämän kysymyksen, ei se anna siihen valmista vastausta.

Juha Tarkan kritiikki kuitenkin aiheettomasti väittää kirjoittajien ikään kuin hakevan laput silmillä lohtua menneisyyden korporatismista. Päinvastoinhan kirjoittajat loppusivuilla toteavat, että "jos kohta talouskriisin oloissa ei olekaan varaa radikaaleihin yhteiskunnan pelisääntöjen muutoksiin, niin toisaalta historia osoittaa ankaralla tavalla, että nämä yhteiskunnan pelisäännöt muuttuvat nimenomaan kriisien kautta."

Keynesiläisyys punnitaan seuraavalla nousukaudella

Keynesiläisyyden aste ei luultavasti ole ollenainen rajanveto, kun työmarkkinapolitiikan pelisääntöjä nyt etsitään. Sama koskee toista perusongelmaa eli suljetun ja avoimen sektorin vääristynyttä suhdetta, joka on korjattavissa vain pitkäaikaisella määrätietoisella rakennepoliittikalla. Tämänkään ongelman hoitamisessa eivät keynesiläiset tai ei-keynesiläiset opit paljoa paina.

Avautuuko lähivuosina sitten minkäänlaista roolia keynesiläiselle talouspolitiikalle?

Meillä on edessämme useamman vuoden pituinen kärsimysnäytelmä, jossa jo rakennettua sosiaaliturvajärjestelmää joudutaan purkamaan ja uusilta reformistisilta ajatuksilta leikataan tavan takaa siivet. Lopulta koittaa aika, jolloin nousun tunnusmerkit ovat selvät.

Tällöin valtionalouden voimavarat paranevat samalla, kun kaikkien koettujen kärsimysten jälkeen reformipaineet uudestaan voimalla purkautuvat. Suhdannepoliittisesti silloin eletään oloissa, joissa tarvittaisiin tiukkaa finanssipoliittikkaa. Historiallisen läksynsä lukeneet asiantuntijat tietävät, että tätäkin nousua seuraa uusi taantuma. Silloin keynesiläisyys nähdäkseni seuraavan kerran joutuu tässä maassa puntariin. Nouseeko se esiin varoittamaan uhkaavan taantuman vaaroista? Saadaanko suomalaiseen talouspoliittiseen malliin uusi epähistoriallinen elementti?